

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY

Poslanecká sněmovna

2010

V. volební období

1094

návrh

poslance Martina Bursíka

na vydání

zákona o nápravě škod z povrchové těžby uhlí

ZÁKON
ze dne..... 2010
o nápravě škod z povrchové těžby uhlí

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

§ 1

Tento zákon upravuje opatření k nápravě škod z povrchové těžby uhlí, způsob úhrady plateb určených k nápravě škod, stanovuje jejich plátce, příjemce a způsob využití.

§ 2

(1) Právnická nebo fyzická osoba, která v rámci podnikatelské činnosti¹⁾ při splnění podmínek stanovených právními předpisy vykonává vyhledávání, průzkum nebo dobývání výhradních ložisek nebo jinou hornickou činnost, je povinna k nápravě škod z povrchové těžby uhlí a k omezování jejích nepříznivých důsledků na zdraví obyvatel a životní prostředí kraje zaplatit na účet příslušného obvodního báňského úřadu roční úhradu za každou tunu uhlí, které vydobyde povrchovou metodou. Úhrada z 1 tuny vydobytého uhlí povrchovou metodou se pro účely tohoto zákona stanovuje ve výši 100 Kč. Úhrady podle jiného právního předpisu²⁾ tím nejsou dotčeny.

(2) Jestliže právnická nebo fyzická osoba nezaplatí úhradu podle odstavce 1 nebo ji neuhradí ve stanovené výši, je povinna zaplatit za každý den prodlení úrok z prodlení ve výši 0,1 % z nedoplatku příslušné částky. Uvedená právnická nebo fyzická osoba, která úhradu nezaplatí ani v přiměřené náhradní lhůtě, kterou stanoví obvodní báňský úřad, může obvodní báňský úřad oprávnění k dobývání výhradního ložiska odejmout. V takovém případě zabezpečí ochranu a evidenci výhradního ložiska právnická osoba, kterou tím pověří Ministerstvo životního prostředí.

¹⁾ § 2 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁾ § 32a zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

(3) Úhradu podle odstavce 1 včetně případného úroku z prodlení podle odstavce 2 vypočte právnická nebo fyzická osoba, které vzniklo oprávnění k dobývání výhradního ložiska³⁾).

(4) Při správě úhrady podle odstavce 1 a úroku z prodlení podle odstavce 2 se postupuje podle daňového řádu. Ke správě úhrady podle odstavce 1 a úroku z prodlení podle odstavce 2, včetně kontrolní činnosti, je příslušný obvodní báňský úřad, v jehož obvodu působnosti se nachází dobývací prostor.

§ 3

Výtěžek z úhrad na nápravu škod z povrchové těžby uhlí podle § 2 převede obvodní báňský úřad na účet obcí v tom kraji, v jehož katastrálním území vykonává fyzická nebo právnická osoba povrchovou těžbu uhlí. Je-li dobývací prostor povrchové těžby uhlí umístěn na území více krajů, rozdělí obvodní báňský úřad výtěžek z úhrad podle poměru částí dobývacího prostoru na území jednotlivých krajů. Obvodní báňský úřad rozdělí výtěžek z úhrad podle věty první jednotlivým obcím v daném kraji podle počtu jejich obyvatel podle posledního sčítání lidu.

§ 4

(1) Výtěžek z úhrad na nápravu škody z povrchové těžby uhlí podle § 2 je příjmem obce. Obec jej může použít pouze pro veřejně prospěšný účel stanovený v odstavci 2.

(2) Veřejně prospěšným účelem se rozumí:

- a) výsadba zeleně a snižování druhotné prašnosti,
- b) výstavba a údržba veřejně přístupných dětských hřišť a zařízení pro volnočasové aktivity dětí a mládeže,
- c) výstavba a údržba veřejně přístupných sportovišť,

³⁾ § 24 odst. 1 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

d) zateplování veřejných budov ve vlastnictví obce nebo jí založené či zřízené právnické osoby a náhrada uhelných kotlů za nízkoemisní zdroje na biomasu a tepelná čerpadla v těchto budovách a v systémech centrálního zásobování teplem,

e) výstavbu a provoz turistické infrastruktury a cyklostezek, nebo

f) nákup nízkopodlažních autobusů na stlačený zemní plyn, elektrobusů a trolejbusů pro účely veřejné dopravy.

(3) O konkrétním využití výtěžku z úhrad na nápravu škody z povrchové těžby rozhoduje zastupitelstvo obce v samostatné působnosti; stanoví podrobná kritéria pro podporované projekty, a to transparentně a na základě požadavků veřejnosti. Jednotlivé výzvy na podporu projektů a informace o využití prostředků získaných podle tohoto zákona obec zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup (Internet).

(4) Výtěžek z úhrad na nápravu škody z povrchové těžby se využije nejpozději v kalendářním roce, který následuje po roce, ve kterém byl vybrán.

§ 5

Pro stanovení postupu právnických a fyzických osob vykonávajících vyhledávání, průzkum nebo dobývání výhradních ložisek nebo jinou hornickou činnost podle § 2 odst. 1, lhůt plateb, postupu při správě úhrad, vedení účtů úhrad a převodu úhrad se použijí ustanovení vyhlášky o podrobnostech placení úhrad z dobývacích prostorů a z vydobytých vyhrazených nerostů⁴⁾ obdobně.

§ 6

Tento zákon nabývá účinnosti prvním měsícem následujícího po dni jeho vyhlášení.

⁴⁾ Vyhláška č. 617/1992 Sb., o podrobnostech placení úhrad z dobývacích prostorů a z vydobytých vyhrazených nerostů, ve znění pozdějších předpisů.

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

I. Obecná část

1. Zhodnocení současného stavu a odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy

Těžba a spalování uhlí ve zdrojích v Ústeckém kraji způsobuje každoročně v České republice škody na zdraví a předčasná úmrtí v rozsahu cca 8 mld. Kč (podle studie Centra pro otázky životního prostředí University Karlovy, 2005⁵, zpracované pro MŽP, s navýšením o inflaci a zvýšení výdajů na zdravotní péči). Odborné odhady předpokládají, že zhruba polovina těchto nákladů jde k tíži občanů Ústeckého kraje. Těžba uhlí dále způsobuje nepříznivou socioekonomickou skladbu obyvatel (nejnižší podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí ze všech krajů ČR), nízký počet malých a středních podniků, včetně živnostníků nebo nízkou návštěvnost kraje turisty.

Ústecký kraj patří z hlediska znečištěného ovzduší mezi nejvíce postižené oblasti ČR. V průběhu roku jsou opakovaně překračované limity na koncentrace jemného polétavého prachu v ovzduší společně s vysokými koncentracemi polyaromatických uhlovodíků a oxidy dusíků. Standardizovaná úmrtnost v regionu je nejvyšší v ČR. V kraji je nejvyšší úmrtnost na respirační onemocnění včetně onkologických. Polétavý prach PM 10 a PM 2.5 se dostává do ovzduší zejména při spalování fosilních paliv, ale také přímo z povrchových hnědouhelných lomů. Vysoké koncentrace polyaromatických uhlovodíků a oxidů dusíků jsou také spojené především se spalováním fosilních paliv a to zejména uhlí. Je prokázán nepříznivý účinek na zdraví obyvatel při dlouhodobé expozici těchto látek. Jak polyaromatické uhlovodíky, tak jemný prach patří mezi potenciální mutageny a karcinogeny. Při spalování uhlí se ovzduší také dostávají těžké kovy a v určité míře i dioxiny. Existují kvalifikované odhady, že v oblastech s vysokým znečištěním zevního ovzduší se na zvýšené úmrtnosti podílí tento ukazatel až 15 %. V Ústeckém kraji umírají lidé zhruba o 2 roky dříve, než je průměr ČR. Jednou z příčin je i znečištěné ovzduší v důsledku energetického a těžebního průmyslu, spalování uhlí v lokálních topeništích.

5 Externí náklady výroby elektřiny a tepla v podmínkách ČR a metody jejich internalizace, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, 15. prosince 2005, projekt VaV/320/1/03.

Nutnou podmínkou pro zlepšení tohoto špatného stavu je postupný útlum povrchové těžby hnědého uhlí tak, jak je již 20 let rozplánován. Pro zrychlení oživení a ozdravení kraje, jakož i pro vyjádření hodnoty neobnovitelných zdrojů surovin a důsledků jejich masové exploatace na zdraví občanů a životní prostředí kraje je navržen předkládaný zákon.

Navrhovaný zákon zavádí pro společnosti provádějící povrchovou těžbu uhlí povinnost úhrady ve výši 100 Kč z každé tuny vytěženého hnědého uhlí a směřuje tyto prostředky s účelovou vazbou na podporu veřejně prospěšných opatření do rozpočtů všech obcí v krajích postižených povrchovou těžbou uhlí. Každé obci v postiženém kraji připadne částka podle počtu obyvatel. Vzhledem k tomu, že se v Ústeckém kraji povrchově těží zhruba 37 milionů tun hnědého uhlí ročně⁶, celková vybraná částka je předpokládána ve výši cca 3,7 miliardy Kč ročně. V Karlovarském kraji tato částka bude zhruba 850 milionů Kč ročně. S postupným útlumem těžby přitom bude klesat. Celkově tedy zákon přinese přes 4,5 miliardy Kč ročně na podporu zdraví a životního prostředí pro občany obcí poškozených regionů.

V přepočtu na každého občana Ústeckého kraje včetně nemluvňat (835 000 obyvatel⁷) jde o částku cca 4 430 Kč. Příkladné částky pro vybraná města jsou uvedeny v následující tabulce.

<i>Vybraná města</i>	<i>Počet obyvatel</i>	<i>Výše příspěvku mil. Kč ročně</i>
Benešov nad Ploučnicí	3 996	17,7
Bílina	15 883	70,4
Blšany	977	4,3
Bohušovice nad Ohří	2 568	11,4
Budyně nad Ohří	2 108	9,3
Česká Kamenice	5 539	24,5
Děčín	52 282	231,6
Dolní Poustevna	2 049	9,1
Dubí	8 062	35,7
Duchcov	8 970	39,7
Hora Svaté Kateřiny	420	1,9
Horní Jiřetín	2 100	9,3
Hoštka	1 637	7,3
Hrob	2 113	9,4
Chabařovice	2 520	11,2
Chomutov	49 926	221,2
Chřibská	1 490	6,6
Jílové	5 269	23,3
Jirkov	20 894	92,6
Jířkov	4 018	17,8
Kadaň	18 042	79,9
Kláštevec nad Ohří	15 594	69,1
Košťany	2 814	12,5
Krásná Lípa	3 768	16,7
Krupka	13 986	62,0

6 Český báňský úřad, statistické údaje za rok 2009.

7 Český statistický úřad, Statistická ročenka Ústeckého kraje 2009

Kryry	2 422	10,7
Ledvice	557	2,5
Libochovice	3 605	16,0
Litoměřice	23 823	105,5
Litvínov	27 502	121,8
Lom	3 823	16,9
Loučná pod Klínovcem	86	0,4
Louny	18 822	83,4
Lovosice	8 926	39,5
Mašťov	631	2,8
Meziboří	4 949	21,9
Mikulášovice	2 312	10,2
Most	67 438	298,8
Osek	5 033	22,3
Podbořany	6 448	28,6
Postoloprty	5 151	22,8
Roudnice nad Labem	13 216	58,5
Rumburk	11 457	50,8
Šluknov	5 744	25,4
Štětí	9 543	42,3
Teplice	51 461	228,0
Terezín	3 031	13,4
Trmice	3 203	14,2
Třebenice	1 816	8,0
Ústí nad Labem	95 289	422,1
Úštěk	2 958	13,1
Varnsdorf	15 801	70,0
Vejprty	3 314	14,7
Velký Šenov	2 057	9,1
Verneřice	1 120	5,0
Vroutek	2 017	8,9
Výsluní	272	1,2
Žatec	19 346	85,7

Zákon definuje využití prostředků na tyto účely:

a) Výsadba zeleně a snižování druhotné prašnosti.

Zeleň u obytných budov a veřejného prostoru navštěvovaného občany a dětmi (školy, hřiště, sportoviště apod.) pomáhá výrazně snížit imisní zátěž zejména polétavým prachem. Další možností je znovuzavedení kropení a čištění ulic. Z fondů mohou být prostředky použity na nákup a provoz kropících vozidel.

b) Výstavba a údržba dětských hřišť a zařízení pro volnočasové aktivity dětí a mládeže.

V kraji je akutní nedostatek míst, kde mohou děti, od nejmenších až po mládež, trávit svůj čas. Výstavba veřejně přístupných dětských hřišť přispívá nejen k spokojenějšímu životu rodičů, ale také ke zlepšení zdravotního stavu dětí. Klubovny, volnočasová centra nebo např. centra lanová pak slouží smysluplnému využití času dospívajících. Z fondů bude hrazena jejich výstavba a technická údržba.

c) Výstavba a údržba veřejně přístupných sportovišť.

Ústecký kraj má relativní dostatek sportovišť pro vrcholový a organizovaný sport. V zahraničí je však běžné, že obce a města nabízí možnost sportovního vyžití i široké veřejnosti. Z fondů bude hrazena výstavba a provoz veřejně přístupných např. volejbalových, basketbalových nebo házenkářských hřišť.

d) Zateplování veřejných budov a náhrada uhelných kotlů za nízkoemisní zdroje na biomasu a tepelná čerpadla v těchto budovách a v systémech centrálního zásobování teplem.

Zateplování budov a náhrada neekologického vytápění je jedním z nejúčinnějších nástrojů snižování emisí ze spalování uhlí. Zároveň však přispívá ke snižování účtů provozovatelů budov za energie, zlepšení teplotního komfortu žáků škol nebo obyvatel domovů pro seniory či k vytváření a udržení lokálních pracovních míst. Podle ekonomů z NERVu (Národní ekonomická rada vlády) je zateplování budov jedním z nejlepších protikrizových řešení, právě protože využívá z velké části místní kvalifikovanou pracovní sílu a do budoucna nevytváří dluhy, ale naopak. Náhrada špinavých kotlů na uhlí za moderní a pohodlné vytápění např. dřevěnými peletkami vede k výraznému snížení emisí prachových částic, oxidů síry a dusíku i oxidu uhličitého způsobujícího globální změny klimatu. Tato možnost je zákonem stanovena pro budovy ve vlastnictví obce nebo jí založené či zřízené právnické osoby.

Tato priorita byla také podporována z Operačního programu Životní prostředí v gesci Ministerstva životního prostředí. Prioritní osa 3 je nejlépe čerpanou osou Programu a přes několik navýšení alokace bude brzy vyčerpána. Navrhovaný zákon tak krajům na severozápadě Čech umožní pokračování podpory na tato žádaná opatření.

e) Výstavba a provoz turistické infrastruktury a cyklostezek.

Pro možnost lepšího volnočasového vyžití občanů postižených krajů a zvýšení počtu turistů v těchto krajích bude možno z obecních fondů hradit výstavbu a provoz informačních center, zavedení turistické dopravní obslužnosti (např. kyvadlová autobusová doprava z železničních uzlů k památkám) a výstavbu cyklostezek.

f) Nákup nízkopodlažních autobusů na stlačený zemní plyn, elektrobuses a trolejbusů pro veřejnou dopravu.

Náhrada dieselových autobusů za nízkoemisní prostředky hromadné dopravy slouží ke snížení emisní zátěže kraje. Z fondu mohou města a obce rozdělovat prostředky na nákup vozidel poháněných CNG (stlačeným zemním plynem), autobusy využívající elektrický pohon a trolejbusy.

Obce budou moci získané prostředky využít samy nebo je budou moci poskytnout třetím osobám v rámci projektů, při dodržení zákonem stanoveného účelu jejich využití. Pro podporované projekty stanoví obce podrobná kritéria. Zákon ukládá, aby tato kritéria byla připravena transparentním způsobem a vycházela z požadavků a potřeb veřejnosti. To je pravidlem dobré státní správy a zajistí podporu nejpotřebnějších projektů. Kritéria musí být stanovena jednoznačně a vyloučit pozdější manipulaci. Rozhodování v těchto věcech se svěřuje zastupitelstvům obcí, jako voleným orgánům, které jsou tvořeny zvolenými zástupci lidu a jednají pod přímým dohledem veřejnosti.

Rozdělování prostředků bude transparentní. Jednotlivé výzvy na podporu projektů a konečné způsoby využití prostředků získaných podle tohoto zákona budou povinně zveřejněny na internetových stránkách daného města či obce.

Aby bylo dosaženo co nejrychlejšího efektu zákona, přejímá se procesní mechanismus výběru, rozdělování a kontroly plateb podle stávající vyhlášky č. 617/1992 Sb., o podrobnostech placení úhrad z dobývacích prostorů a z vydobytých vyhrazených nerostů, ve znění vyhlášek č. 426/2001 Sb. a 63/2005 Sb. a dále je přímo zákonem stanoveno, že prostředky budou využity v kalendářním roce, kdy jsou vybrány, nebo nejpozději v kalendářním roce následujícím.

2. Předpokládaný hospodářský a finanční dopad navrhované právní úpravy na státní rozpočet, ostatní veřejné rozpočty, na podnikatelské prostředí České republiky

Dopad na státní rozpočet je na příjmové i výdajové stránce nulový.

Dopady na veřejné rozpočty obcí jsou pozitivní a generují dodatečný příjem obcí v celkové výši cca 4,5 miliardy Kč ročně.

Vybrané úhrady jsou příjmem obcí ležících v krajích s povrchovou těžbou hnědého uhlí. Správa těchto prostředků a rozhodování o jejich využití ke stanoveným účelům bude prováděno obcemi v samostatné působnosti.

Navrhovaný zákon pochopitelně zatíží těžební společnosti dodatečnými náklady ve shodné výši, v jaké budou generovány příjmy obcí. To může mít dopady do cen hnědého uhlí.

Průměrná prodejní cena hnědého uhlí byla v roce 2007 (poslední statistické údaje) asi 1100 Kč za tunu. Poplatek 100 Kč za tunu tedy představuje navýšení ceny méně než 10 %, pokud si těžební společnosti o část poplatku nezkrátí marži.

Při prodeji uhlí pro účely výroby elektřiny nedojde v důsledku zavedení úhrady k navýšení cen elektřiny pro konečné zákazníky. Cena elektřiny se tvoří na burzách v Praze

a Lipsku (jak pro krátkodobé, tak i dlouhodobé kontrakty). O navýšenou cenu vstupní suroviny tedy dojde ke snížení zisků společností vyrábějících elektřinu, zejména ČEZ, a.s.

Při využití v teplárnách se 75 % účinností se úhrada 100 Kč za 1 tunu promítne do ceny tepla ve výši zhruba 10–12 Kč/GJ (při rovnoměrném rozdělení vícenákladů mezi výrobu elektřiny a tepla a při výhřevnost uhlí ze Severních Čech v rozmezí 10–14 GJ/tunu.). Jde tedy asi o 3 až 5 % průměrné ceny tepla⁸ ze zdrojů spalujících pouze uhlí. Tyto procentní vícenáklady budou nižší u vícepalivových systémů. U zdrojů nevyužívajících uhlí (například obnovitelné zdroje energie) budou přirozeně nulové.

Snižování celkových nákladů na vytápění u domácností i provozovatelů veřejných budov slouží programy Zelená úsporám a Operační program Životní prostředí, Prioritní osa 3 (podpora zateplování a obnovitelných zdrojů ve veřejných budovách bude pokračovat podle tohoto zákona). Celkový dopad na účty za energie je tak možné i při mírném nárůstu jednotkové ceny tepla snížit až na méně než polovinu.

3. Soulad navrhované právní úpravy s ústavním pořádkem České republiky, s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, slučitelnost s právem Evropské unie

Navrhovaná právní úprava je v souladu s ústavním pořádkem České republiky a podporuje realizaci několika základních lidských práv podle Listiny základních práv a svobod, konkrétně práva na ochranu zdraví podle článku 31 a práva na příznivé životní prostředí podle článku 35.

Navrhovaná úprava není v rozporu s mezinárodními smlouvami ani s obecně uznávanými zásadami mezinárodního práva.

Předložený návrh není rovněž v rozporu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z členství v Evropské unii, zejména se Smlouvou o přistoupení České republiky k Evropské unii, s obecnými zásadami práva Evropských společenství nebo s judikaturou Evropského soudního dvora. Právní akty Evropských společenství se novelou upravované oblasti nedotýkají.

⁸ Vyhodnocení cen tepelné energie k roku 2008, Energetický regulační úřad, říjen 2009.

4. Zhodnocení platného právního stavu a dopadů navrhovaného řešení ve vztahu k rovnosti mužů a žen a předpokládané dopady na životní prostředí

Platný právní stav a navrhovaná právní úprava nemají vliv na rovné postavení mužů a žen. Navrhovaná úprava bude mít pozitivní dopady na životní prostředí, neboť úhrady k nápravě škod podle tohoto zákona se dále použijí k sanaci škod a dalších důsledků spojených s povrchovou těžbou uhlí a budou dále reinvestovány za veřejně prospěšným účelem do podpory zdraví obyvatelstva a životního prostředí.

II. Zvláštní část

K § 1

Ustanovení obecně vymezuje základní poslání navrhovaného zákona, tj. způsob úhrady plateb určených k nápravě škod z povrchové těžby a spalování uhlí, stanovuje povinné plátce, příjemce a způsob využití.

K § 2

Ustanovení definuje povinné osoby, které musí hradit úhradu k nápravě škod z povrchové těžby za každou vydobytou tunu uhlí povrchovou metodou. Tato je stanovena pevně, a to částkou 100 Kč na každou tunu vydobytého uhlí. Ustanovení řeší situace, kdy povinné osoby nebudou respektovat zákonné ustanovení a platby k nápravě škod z povrchové těžby a spalování uhlí nebudou hradit. V takovém případě zákon stanoví úroky z prodlení z nedoplatku vymáhané částky, příp. též odejmutí oprávnění k dobývání výhradního ložiska. Jde o běžné mechanismy, které platí obdobně již dnes pro účely jiných úhrad podle § 32a horního zákona.

K § 3

Výtěžek z úhrady k nápravě škod z povrchové těžby uhlí případně poměrně všem obcím na území kraje, v jehož území těžba probíhá, a to podle počtu obyvatel těchto obcí zjištěného při posledním sčítání lidu (včetně dětí).

K § 4

Prostředky získané z úhrad k nápravě škod z povrchové těžby uhlí jsou příjmem obcí. Zákon zavádí účelové vázání těchto prostředků na realizaci veřejně prospěšných účelů, které

jsou taxativně vymezeny v odstavci 2 tohoto ustanovení. Jsou mezi nimi zejména opatření na podporu zdraví obyvatel a životního prostředí. O konkrétním využití těchto prostředků rozhoduje, při zásadě dodržení zákonem nastavených mantinelů, zastupitelstvo obce v samostatné působnosti. Platí, že využití těchto prostředků musí být maximálně transparentní, musí odpovídat potřebám občanů a prostředky musí být vyčerpány nejpozději v roce, který následuje po výběru těchto prostředků.

K § 5

Ustanovení odkazuje v podrobnostech týkajících se postupu povinných osob, lhůt plateb, postupu při správě úhrad, vedení účtů úhrad a převodu úhrad na právní předpis, který provádí horní zákon, a to konkrétně na ustanovení vyhlášky č. 617/1992 Sb., o podrobnostech placení úhrad z dobývacích prostorů a z vydobytých vyhrazených nerostů. Ustanovení této vyhlášky se pro účely úhrad k nápravě škod z povrchové těžby a spalování uhlí použijí obdobně. Z ustanovení této vyhlášky vyplývají m. j. i požadavky na splatnost úhrad, které se hradí zálohově každého čtvrt roku.

K § 6

Z důvodu, že k zavedení platby na úhradu k nápravě škod z povrchové těžby a spalování uhlí není třeba speciální legisvakanční lhůta, zákon využívá stávající instituce k administraci úhrad a známé postupy k jejich převodu, stanovuje se datum účinnosti na počátek měsíce, který následuje po dni jeho vyhlášení.

V Praze, dne 24. května 2010

Martin Bursík, v. r.